

Koen Vanmechelen: Projekt svetovljanske kokoši

Kokoš je majhna tovarna, ki ljudi vsak dan oskrbuje s hrano

Ob projektu belgijskega konceptualnega umetnika Koena Vanmechelen bi nemara kdo prezirljivo siknil, da je tokrat Galerija Kapelica en čisto navaden kurnik. No, resnica je nekje vmes – kurnik ja, a ne navaden, ampak, nasprotno, poseben in predvsem raznolik. Raznolikost oziroma diverziteta je tudi ključna tema njegovega Projekta svetovljanske kokoši.

Mojca Kumerdej

Projekt se giblje med naravno vzrejo in genskim inženiringom; v njem je kokoš umetniško sredstvo in zlasti metafora za razumevanje sveta in človeškega življenja. Avtor je projekt zagnal leta 1999, ko je na belgijsko-francoski meji predstavil prvo generacijo križancev med francosko in belgijsko avtohtono kokošjo pasmo – *poulet de bresse* in *mechelse koekoek*. Prvi generaciji so v različnih kombinacijah 'svetovljanskih' hibridov in avtohtonih kokošjih pasem z raznih koncev sveta sledile nove, med drugim 15. generacija – rojena v Benetkah na beneškem bienalu leta 2011. Zadnja, 17. generacija svetovljanske kokoši, ki je od začetka aprila ugnezdena v Galeriji Kapelica, so križanci med samicama kozmopolitske *mechelse senegal* in *štajercem*, petelinom edine slovenske avtohtone kokošje pasme *štajerke*.

Koen Vanmechelen, ki mu je belgijska univerza v Hasseltu letos podelila častni doktorat, o diverziteti, brez katere, kot trdi, ni življenja, predava po svetu, med drugim je svoje 'kokošje svetovljanke' predstavil v okviru OZN lani 20. marca na svetovni dan sreče v Centru lepih umetnosti Bozar v Bruslju.

Kokošji *ménage à trois* in njihovih 24 potomcev, ki se jim je od prejšnjega vikenda uspelo prebiti skozi jajčno lupino, ter predstavitev geneze Projekta svetovljanske kokoši bodo v Galeriji Kapelica na ogled do 18. maja.

Negovanje kokošjega jajca, da bi se izvalilo pišče, pri otrocih ni redko, vi pa ste, kot razumem, to obsesijo ohranjali od otroštva in razvijali do trenutka, ko ste idejo lahko uporabili za umetniški medij?

Že pri petih letih sem imel v sobi inkubator. Fasciniral me je način, kako piščanček najde izhod iz jajca, da se izvali. Dve tretjini jajca namreč tvori piščanček in tretjino zrak. Ko piščanček postane prevelik, da bi absorbiral zrak skozi pore jajčne lupine, predre zračno vrečko na ploskem koncu jajca. Zrak v tej vrečki mu omogoča dihanje tistih nekaj ur, ko poskuša predreti jajčno lupino. Ko sem bil nekoliko starejši, sem ugotovil,

da gre za borbo. Če piščančku ne bi uspelo predreti vrečke in lupine, bi ga zrak ubil. To je velika kontradikcija, prav takšne eksistencialne kontradikcije pa me pogosto zelo zadenejo.

Drugi 'sunek' v življenju sem doživel pri dvanajstih letih, ko sem očeta vprašal, zakaj tisto, kar imamo radi, vedno zapremo v kletko. Šlo je za vprašanje o udomačevanju in prav te teme se lotevam v svojem delu, in sicer: Kako postaviti meje? Kako najti ravnovesje med kulturo in naravo? Kako preživeti? To so ključna vprašanja. Kakšno mesto imajo ljudje na tem planetu? Mislim, da smo kot piščeta. Kasneje sem tudi spoznal, da je skozi perspektivo evolucije ta žival zelo blizu ljudem.

Na odprtju razstave Cosmopolitan Chicken Project [CCP, Projekt svetovljanske kokoši] v začetku aprila v Galeriji Kapelica ste dejali, da je kokoš najbolj udomačena in najbolj razširjena žival na svetu in da domača kokoš izvira iz rdeče pragozdne kokoši, ki še vedno živi v tropskem gozdu pod Himalajo. Kdo je prišel h komu – človek h kokoši ali kokoš k človeku? Kako se je njuno razmerje začelo?

Začelo se je pred 7500 leti v osrednji Aziji, od koder je kokoš osvojila svet. Razširjena je po Aziji, Avstroneziji, Afriki, Južni Ameriki in v Evropi. Kitajci so jo spremenili v potrošni material. Evropske kokošje pasme govorijo tudi o državah, v katerih so bile vzrejene. Francoska *poulet de bresse*, na primer, ki je bila vzrejena leta 1952 in leta 1958 predstavljena v Bruslju na *Expu*, ima rdečo glavo, belo telo in modre nogice, je skratka v barvah francoske zastave. Američani so vzredili veliko industrijsko kokoš, Evropa pa še zmerom ohranja diverzitetu, vključno s kokošjimi pasmami.

Ko sem se odpravil na ekspedicijo v Himalajo, kjer 'prvinska kokoš' še vedno živi, in sem videl, da rdeča pragozdna kokoš – 'matrica', iz katere je izšla domača kokoš, živi na meji med džunglo in civilizacijo, me je prešinilo, ali ni nemara kokoš pristopila k človeku. Vsak organizem išče drug

organizem za lastno preživetje. Njuno prvo srečanje se je zgodilo, ker se je moralo zgoditi. Temu logično sledi vprašanje o našem odnosu do narave: smo del narave in jo imamo obenem za sovražnika. A s strahom pred naravo nastavljam past samim sebi.

Projekt svetovljanske kokoši je metafora za človeško življenje, ki nima nič opraviti s kokošmi, ampak z našim življenjem, pravite. Zakaj ste izbrali ravno kokoši in ne katere druge domače živali?

Kokoši so najbolj udomačena vrsta na svetu. Ko se je pred leti pred mojimi vrati pojavila ptičja gripa, sem se počutil, kot da sem edini na svetu s kokošmi. Toda na planetu je razmerje med ljudmi in kokošmi ena proti sedem, torej sedem kokoši na vsakega Zemljana. Kokoš je del naše družbe na vseh ravneh. Brez nje človeške družbe ne bi bilo. Devetdeset odstotkov zdravil temelji na jajcu. Države, kot so Indija, Azija, Južna Amerika, preživijo zaradi kokoši, ki je tam glavni mesni produkt. Pred petimi leti je novozelandska antropologinja Alice Storey objavila fascinantno študijo o načinih, kako so bile prve kokoši prinesene v Ameriko s Polinezije, saj so prav kokoši omogočile Polinezijcem, da so prepluli veliki ocean.

Sodelujem z Oliverjem Hanottejem, molekularnim genetikom, ki proučuje DNK kokoši, da bi odkril, kako so potekale migracije ljudi po svetu. Ljudje so na dolge poti s seboj jemali kokoši in vojske se še danes premikajo z njimi. Povezava med človekom in kokošjo je stara in globoka. Kokoš je majhna tovarna, ki ljudi vsak dan oskrbuje s hrano, je ugotovil faraon Tutmozis, ko jo je prejel v dar. Ko je videl, kako se vsak dan plodi, ji je dovolil, da se je svobodno potikala po njegovih sobanah in posedala ob njem.

Ali jeste meso, vključno s piščančjim?

Ja, jem tudi piščančje meso, a ne živali, ki so del mojega projekta.

Glavni temi Projekta svetovljanske kokoši sta diverziteta in identiteta – kako vidite to razmerje glede na to, da je diverziteti mogoče razumeti po eni strani kot veselje do življenja, po drugi pa kot strah

Ljubezen te odpelje na mesto, kjer še nisi bil in si celo mislil, da tja ne moreš priti. To je strast. Svojim kokošim dam možnost imeti strast. Moje kokoši živijo na mojem ogromnem vrtu in v različnih vzrejnih centrih po svetu, kjer zanje skrbijo ljudje.

pred življenjem, saj mešanje raznolikosti spremeni identiteto vpletenih?

Diverziteteta je dejstvo, kar neprestano poudarjam v svojem delu. Poulet de bresse nosi barve francoske zastave, toda v notranjosti je samo navadna kokoš. Poulet de bresse je odtis našega razmišljanja, ki brez sveže krvi nima možnosti za preživetje. Podobno velja za človeka – človeška rasa ne obstaja, saj ni preživetja brez mešanja – preživetje je skrito v mešanju genov.

Kaj natanko menite s tem, da rasa ne obstaja?

življenje samo po sebi. Potemtakem teorije in poskusi, da bi ustvarili čisto raso, že v izhodišču ne vsebujejo življenja, ampak neživost, tako rekoč smrt. Prav tako iluzorni so poskusi vzpostavljanja in ohranjanja okolij, očiščenih bakterij, virusov in parazitov – kar oglašujejo tudi proizvajalci čistil in prehrambnih dodatkov –, saj mnogi mikroorganizmi sodijo v naš ekosistem: so del nas, del naše 'notranjosti in zunanosti', kar odpira še eno zapleteno vprašanje o identiteti: Kdo pravzaprav smo?

potrebujemo viruse in bakterije zato, da bi producirali protitelesa skozi vakcinacije. Preživeti je mogoče le, če premagaš virus. In vedno gre za tekmo. Zato je pomembno ohranjati diverziteteta, da bi se okrepili in lažje branili.

Mislím, da v tem smislu umetnost lahko vpliva na znanost. Belgijski znanstvenik Bruno Goddeeris, ki raziskuje čiste rase, je od srečanja z mojim delom trdno prepričan, da so rešitve v hibridih in ne v čistih rasah. To je pomembno stališče, tudi kar zadeva vprašanje prihodnosti. Kdo torej smo? Smo

koši, imam tudi travnik za 'upokojenje'. Moje kokoši se morajo samo razmnoževati in če tega nečajo, pač nečajo. To, da jih dam skupaj, je manipulacija, in to manipulacija na horizontalni liniji življenja. Potem se ne nadoma iz te manipulacije pojavi mutacija. Nastane srečanje, nekaj se dogaja, spojita se dve sestavini. Ne vem, kaj in kako, preprosto zgodi se. Lahko bi poenostavil in govoril o ljubezni. Ljubezen je kraj srečanja, kjer se sestavini spojita in se zgodi. In to je mutacija. Ljubezen te odpelje na mesto, kjer še nisi bil in si celo mislil, da tja ne moreš priti. To je strast. Svojim kokošim dam možnost imeti strast. Moje kokoši živijo na mojem ogromnem vrtu in v različnih vzrejnih centrih po svetu, kjer zanje skrbijo ljudje – v različnih okoljih različnih držav na različnih celinah.

Ali imajo poleg tega, da 'prodajate' svoja predavanja in izvajate projekte (večinoma) v umetniških prostorih, kot je Galerija Kapelica, vaše kokoši tudi posamično umetniško vrednost in ceno?

Seveda so ovrednotene kot umetniško delo. V vrh mojih del sodi nagačena kokoš. Ko kokoš v mojem projektu umre, jo nagačim, s čimer postane umetnost. To je najvišja raven, ki jo lahko omogočim kokošim, saj jim skozi umetnost dam drugo življenje. Pogosto na mojih razstavah kdo vpraša: Pa kaj počne tale kokoš med umetninami? No, moja nagačena kokoš je več kot 'zgod' evo-devo [evolucijska razvojna biologija, ki je spoj med molekularno razvojno biologijo in evolucijsko biologijo]. Kokoš je metafora, ki nam govori o biokulturni diverziteti in o identiteti nas kot biološke vrste in kot posameznikov.

Vir vašega kokošjega drevesa je par omenjene francoske poulet de bresse in belgijske mechelse koekoek. Kako izbirate države in kombinacije križanj? Kako ste izbrali Slovenijo?

Pomemben faktor je presenečenje. Obstajajo namreč različni kriteriji. Pripetilo se je, da je bila druga generacija petelinov, ki so nastali s križanjem med belo in sivo kokošjo, rojena na sončev mrk. Bili so črni. Ko sem proučeval primarne kokoši na Himalaji, sem ugotovil, da se je njihovo raznobarvno perje prav tako spremenilo v črno. Črno pišče, izvaljeno na sončev mrk, je bilo znak za nadaljevanje projekta s črnim petelinom. Ampak selekcija je lahko tudi na drugi ravni. Lahko je naključna, nepričakovana. Kot je bilo nepričakovano povabilo iz Slovenije. Všeč so mi vsebine Galerije Kapelica in način njihove predstavitve skozi neposredno povezavo umetnosti in znanosti. Že v galerijskem prostoru, ki je bil nekdanja kapela, sem začutil, da bo to nekakšno praznovanje. Maša. Da bodo križanci s slovensko štajerko, ki jo sicer proučuje biotehnična fakulteta v Ljubljani, za znanost pomembna kokoši.

Pravite, da je 'tipična' kokoš določena države njen kulturni odtis. V zbirki imate med drugim tudi križanca s svileno kitajsko kokošjo pa s turškim petelinom pasme denizli, ki je odtis 'minaretskih molitev'. Kaj vam o Sloveniji 'kokodaka' štajerka? Mimoregre, Slovenija na zemljevidu spominja na kokoš pa tudi edini slovenski renesančni Jacob Gallus Carniolus v svojem imenu vsebuje petelina.

Štajerko proučujem in čakam na rezultate. Toda bolj kot pridobivanje informacij z branjem čakam na presenečenja, kajti izidi morajo biti 'sveži'. To pomeni, da odgovori, ki jih iščem, nemara tičijo tudi v vprašanih, ki mi jih zastavljate. Vse čute imam odprte in čakam podatke iz naključnih ter nepričakovanih situacij, srečanj in pogovorov z

Foto: Stoffer His

Človeška rasa obstaja v tem smislu, da je osnovni layout vsakega človeškega bitja isti, toda v tem ni diverziteteta, diverziteteta namreč obstaja samo na ravni fenotipov in je sestavljena iz opazovanih značilnosti oziroma lastnosti nekega organizma. Zunanost ljudi je različna, notranjost pa ne.

V dokumentarnem filmu o vašem delu, naslovljenem Quotes on Diversity, profesor imunologije na medicinski fakulteti na univerzi v Hasseltu Piet Stinissen pravi, da samo raznolik imunski sistem uspešno ustvarja na milijone protiteles, ki nas varujejo pred virusi in bakterijami. Diverziteteta tako ni le izjemno pomembna za življenje, ampak bi bilo mogoče reči, da je

Kot sem rekel – diverziteteta je dejstvo in ne iluzija. Toda obstaja zmeda. Človeška diverziteteta je postavljena predvsem na kulturno osnovno in mnogo manj na biološko. Vsako človeško bitje je unikatno v svoji pojavnosti. V tem smislu moramo spoštovati diverziteteta, saj je edini način za preživetje. Kokoši so postale uspešne skozi diverziteteta. S širjenjem po planetu in razvijanjem z ljudmi, s prilagajanjem novim okoljem, da se je lahko razvil njihov imunski sistem.

Glede bakterij in virusov bi rad rekel naslednje: skozi okužbe s sovražnikom postanemo močnejši. David Quammen v svoji zadnji knjigi o zoonozii [bolezni, ki se prenašajo z živali na človeka] piše, da

zelo posebna vrsta, in to zato, ker smo tako raznoliki. Z lahkoto se prilagajamo različnim okoljem, prav okolja pa ustvarjajo raznolikost. Nedavno sem gledal dokumentarec o Galapaškem otočju in tamkajšnjih želvah. Otočje ima različne tipe okolja in prav ta okolja ustvarjajo različne tipe želv. Četudi ljudje živimo v različnih okoljih in se drug od drugega razlikujemo, imamo vendarle isti osnovni layout.

Projekt svetovljanske kokoši je umeščen med naravno vzrejo in genski inženjering. Zakaj je bolj umetniški kot znanstveni?

Prav zaradi tega, kar ste dejali – ker je postavljen med naravno vzrejo in genski inženjering. Če bi se ukvarjal le z genskim inženjeringom, bi bil znanstvenik, če bi se loteval zgolj naravne vzreje, bi bil pa kmet. Jaz pa sem nekje vmes in tu najdem vsa ključna vprašanja o globalizaciji, multikulturalizmu, genskem inženjeringu, kloniranju ... Umetnost je komentar družbe, ne kritika. Slednje namreč pritiče politikom in aktivistom, na sredini pa je vse odprto in obstaja prostor za debato. V tem vmesnem prostoru je mogoče iskati in se prepuščati presenečenjem, ki so zelo pomembna, saj vodijo k umetnosti. Kdo je prišel do koga, je tipično umetniško vprašanje.

Če so to kokoši umetniško delo, kot trdite, so to potemtakem najsrečnejše kokoši na Zemlji, saj predvidevam, da živijo do naravne smrti. Kje živijo in kako?

Resnično so najsrečnejše kokoši na svetu, z njimi ravnam, kot ravnam s sabo. Za svoja dejanja prevzemam odgovornost in posledice. Imam bolnišnico za bolne ko-

Fotografija: Jure Eržen

različnimi ljudmi. Vse te oblike informacij me vodijo do nečesa novega, kar je siceršnja pot mojih projektov.

Zanimivi se mi zdita informaciji o zemljevidu Slovenije in renesančnem skladatelju. Kajti svet dejansko potrebuje renesanso. S tem projektom se ukvarjam več kot dvajset let. Na začetku je večina nasprotovala mešanju umetnosti in znanosti, danes pa takšen interdisciplinarni pristop velja za 'zelo vročega' in prinaša nove poglede. Zadnja knjiga skladatelja Davida Rothenberga *Art, Science and Evolution* ter delo *Unnatural* Philipa Balla ponujata izostren vpogled v to evolucijo. Kot sem dejal, potrebujemo novo renesanso, potrebujemo obrnjeno romantiko: sam sem začel zelo kritično, nato pa sprevidel, da je v vsem skupaj med nebom in zemljo mnogo več, kot vidavamo sicer. Vsak dan opazim in vidim kaj novega in to novo zelo potrebujemo. Zapuščamo temne čase in se pomikamo proti luči. A pot je še dolga.

V projektu *Walking Egg Project* se identitete in reprodukcije lotevate interdisciplinarno skozi problem človeške neplodnosti, pri čemer ste osredotočeni na (ne)plodnost v državah v razvoju. Zakaj pravzaprav gre? Na odprtju ste ob tej temi izpostavili tudi vprašanje, zakaj naj bi se tega sploh lotevali, ko pa je Zemlja že tako prenaseljena.

Plodnost potrebujemo za nadaljevanje vrste, je gonilna sila našega obstoja. Neplodnost bi nas morala skrbeti. Neplodnost v državah v razvoju – kar je kontradikcija – vodi celo do naraščanja populacije. Mož se bo spustil v razmerje z drugo žensko enostavno zato, da bi ustvaril več potomcev. Neplodne ženske v državah v razvoju imajo nemalokrat manjšo vrednost od psov in jih za neplodnost obsojajo tudi možje. Z izboljšanjem njihove situacije, ki bi jim omogočala potomstvo, bi bila populacija manj eksplozivna.

Nisem prepričana, da je mogoče tako enostavno rešiti problem prenaseljenosti. Poleg tega se mi zdi, da ta pristop ohranja patriarhalni vzorec, po katerem se od ženske pričakuje, da ima otroke in da je otroke tudi voljna imeti, ne oziraje se na to, ali si jih želi ali ne. Da ne govorim o tem, da spoštovanje ženske nikjer ne bi smelo biti vezano na njeno reproduktivno vlogo, in to brez tolerance do razumevanja 'drugih tradicij in drugačnih kultur', obenem pa se bojim, da ta pristop ohranja popularno moško idejo, da če moški ne more imeti potomstva, je za to kriva ženska. Sploh pa sem prepričana, da se človeška vrsta mnogo bolj kot skozi biologijo – z vsemi kontradikcijami in ambivalencami vred – razvija skozi razum, duha in ustvarjalnost ...

Imate prav, to je zelo kompleksna tema in moj namen ni bil, da bi moji odgovori kakorkoli učinkovali kot poenostavljanje. Zame sta pri tem ključna kvaliteta življenja in znanje, vedenje. Če imamo znanje, lahko ljudem pomagamo v hudih situacijah. Rad bi poudaril, da ne bi smeli biti deležni privilegija imeti otroke le prebivalci zahodnih držav. Seveda je treba upoštevati svobodno voljo in izbiro, toda če si ženska, ne oziraje se na to, kje živi, želi imeti otroke, mislim, da je naša naloga, da ji pri tem pomagamo. Dejstvo je, da se soočamo s prenaseljenostjo planeta, zato sodelujem s Svetovno zdravstveno organizacijo, WHO, ki ima program za načrtovanje družine. Moja ideja je ustvarjanje enakopravnih možnosti in prizadevanje za ravnovesje.

V vašem delu je mogoče prepoznati tudi krščansko in židovsko ikonografijo, kar ne

preseneča, saj imajo prav religije natančno izdelane modele seksualnosti in prokreacije. V vašem delu *Salvator Globe* ste v 'planet kokoši' zabili križ. Židovska religija nasploh temelji na imperativu 'Množite in plodite se med seboj!', ki se nenehno ponavlja v peteroknjžju, projekt *CosmoGolem* pa iz židovske tradicije vsebuje idejo umetno ustvarjenega bitja golema.

Skulpturo *The Salvator Globe*, *Odrešenik sveta*, je mogoče brati tudi v odnosu do krščanstva in človeštva, vendar krmari mimo institucij in nas vodi do bistva. *The Salvator*

govoril z znanstvenikom. Povedal mi je, da nas čaka srečanje z novimi virusi – ni vprašanje, ali, ampak, kdaj.

Doslej ste po svetu postavili več kot 25 lesenih štirimetrskih *CosmoGolemov*, v katere lahko otroci zatikajo papirčke z željami. Ali so tudi kakšni odzivi na njihove želje?

Različne vrste želja prihajajo iz *CosmoGolema*. V Indiji, kjer smo začeli s petsto otroki – danes jih je v projekt *CosmoGolem* vključenih deset tisoč, si otroci želijo predvsem dom. Ker so brezdomci. Ob tem

je židovska skupnost uporabila golema za simbol vsake velike revolucije v življenju, na primer za računalništvo in genski inženiring. To me je navedlo k temu, da vse bolj razumem to, kar me žene. Svojo prvo skulpturo sem poimenoval *CosmoGolem*. A ta vpogled je prišel po naključju. Mislim, da se najmočnejše stvari zgodijo po naključju. Natanko to naključje je, po mojem mnenju, mutacija.

Kako se razumejo slovenski štajerski petelin in 'svetovljanski dami' mechelse senegal? Kaj če naravni stik ne bi uspel?

Globe je simbol, ki vsebuje križ, je kot krščanski simbol na vrhu cerkve, globus pa je simbol sveta, na vrhu katerega je petelin, ta pa je povezan s krščanstvom. Jezus je rekel Petru, da ga bo ta izdal, še preden bo petelin trikrat zapel, in tako se je zgodilo. Eno mojih izhodišč je, da petelin družbi pošilja opozorilne signale. To vidim tudi v džungli. Kokoš je žival, ki 'govori', kdaj se začne dan in kdaj noč. Petelin se oglašja, preden pade noč, to pomeni, da lahko začuti spremembo. Petelin napoveduje, kaj se bo zgodilo, stvari v naravi in kulturi pa so povezane. Če je simbol na vrhu samo zato, da nadzoruje, namesto da bi nas opozarjal, moramo vse skupaj premisliti in rekonstruirati. Zato sem postavil petelina na zemeljsko kroglo kot nov izziv, kot simbol nove družbe in novih priložnosti. Govori, razpravlja o komunikaciji in diverziteti, in ustvaril boš nov svet. Skulptura *Odrešenik sveta* je obrnjena s križem navzdol zato, da učinkuje tudi kot simbol ženskosti.

Si mislim, da kokoši sporočajo človeški civilizaciji kaj tudi o industriji hitre mesne prehrane?

Na meji med džunglo in civilizacijo kokoši druge živali opozarjajo ne le na začetek dneva in noči, ampak tudi na prihajajoče nevarnosti. Ljudje nismo nad naravo, ampak sredi nje, njen del, zato moramo najti simbiotičen odnos, da bi preživeli z drugimi organizmi. Z zlorabljanjem organizmov, v tem primeru kokoši, se bomo soočili z velikimi bolezenskimi problemi. Ker se mutacije virusov spreminjajo, se spopadamo z vedno močnejšimi virusi. Pred kratkim sem

je zanimivo, da ti otroci rišejo domove tudi za druge otroke in ne le zase, ker živijo v svetu, ki je manj individualističen in materialističen kot na Zahodu. V različnih družbah imajo ljudje v različnih kontekstih različne želje. To prinaša križanje idej, s katerimi je mogoče ustvarjati ravnovesje. Za njihove želje poskrbimo, saj sodelujemo z nevladnimi organizacijami, šolami in drugimi institucijami. Nadaljnje ukrepanje je v rokah organizacij, ki izvajajo projekt. Stike med organizacijami vzpostavljamo po vsem svetu, tako da obstaja močna mreža, v kateri lahko sodelujejo in si med seboj pomagajo.

Skulptura *CosmoGolem* je eden mojih prvih projektov in edina humanoidna figura, ki sem jo izdelal. Že pri prvem lesenem *CosmoGolemu* sem vedel, da se lotevam teme udomačevanja. Ko pogledaš skulpturo, opaziš, da so vsi deli telesa podobni okvirom oziroma kletkam, edini odprti del je glava, skozi katero lahko prehajajo 'njegove' ideje. Ob zastavitvi tega projekta name ni vplivala literatura, ampak emocija. Poznal sem koncept golema, velikana, narejenega iz gline, ki je hkrati ogromen in mehak, kar je kontradikcija. V Pragi sem izvedel, da naj bi golema ustvaril rabin in da je bil pozvan v bivanje, da bi pomagal ljudem v težkih situacijah. Toda v rokah napačnih ljudi postane uničevalec. Golem je revolucionarni koncept. Projekt svetovljanske kokoši prav tako izhaja iz tega koncepta in se loteva vsebin, ki lahko spremenijo paradigme in povzročijo, da ljudje ugledajo stvari drugače. Videl sem, kako

Počakajmo, pa bomo videli. Jajca se valijo v inkubatorju, a prepričan sem, da so se ujeli. V Galeriji Kapelica sem opazil, da je štajerec napravil zelo močan vtis na samici. Doma imam obratno kombinacijo – štajerko in dva petelina *mechelse senegal*, ki se tudi dobro razumejo in so 'varnostna kopija' za primer, da projekt v Kapelici ne bi obrodil sadov. Piščančki, ki se bodo izvalili, so pomemben člen v CCP in pomenijo 17. generacijo v projektu pasemskega križanja kokoši.

Kakšna je usoda malih mechelse styričan? Bodo ostali v Sloveniji, odšli v Belgijo, morda kam drugam?

Nekateri bodo šli v Belgijo, druge bom razselil po vzrejnih centrih oziroma zasebnih lokacijah po svetu. Bolje jih je razseliti in locirati v različnih okoljih. Za nekatere od njih bi si želel, da bi ostali v Sloveniji, za zdaj še proučujemo, kako in kje.

Na odprtju sva govorila o tem, da je pokrajina Štajerska razdeljena na slovenski in avstrijski del, medtem ko je štajerka oziroma styer avtohtona kokošja pasma na obeh straneh. Prešinito vas je, da bi neko avstrijsko, menda precej grdo avtohtono kokošjo pasmo 'polepšali' prav s križanjem s 'štajerskim svetovljanom'. Ste se že odločili za kombinacijo, iz katere se bo izvalila 18. generacija svetovljanskih kokoši?

Sanjam o tem, da bi šel v Avstrijo. Ampak vse je odvisno od prihodnjih dogodkov. Nočem prehitovati projekta, nočem biti hitrejši od svojih kokoši. Vselej poslušam njihov klic. Kokoši bodo odločile o naslednjem koraku: Avstrija – da ali ne. ■